

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
15

HELSINKI 2005

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 2005

Merja Sillanpää

VIIPURI RAVINTOLAKAUPUNKINA

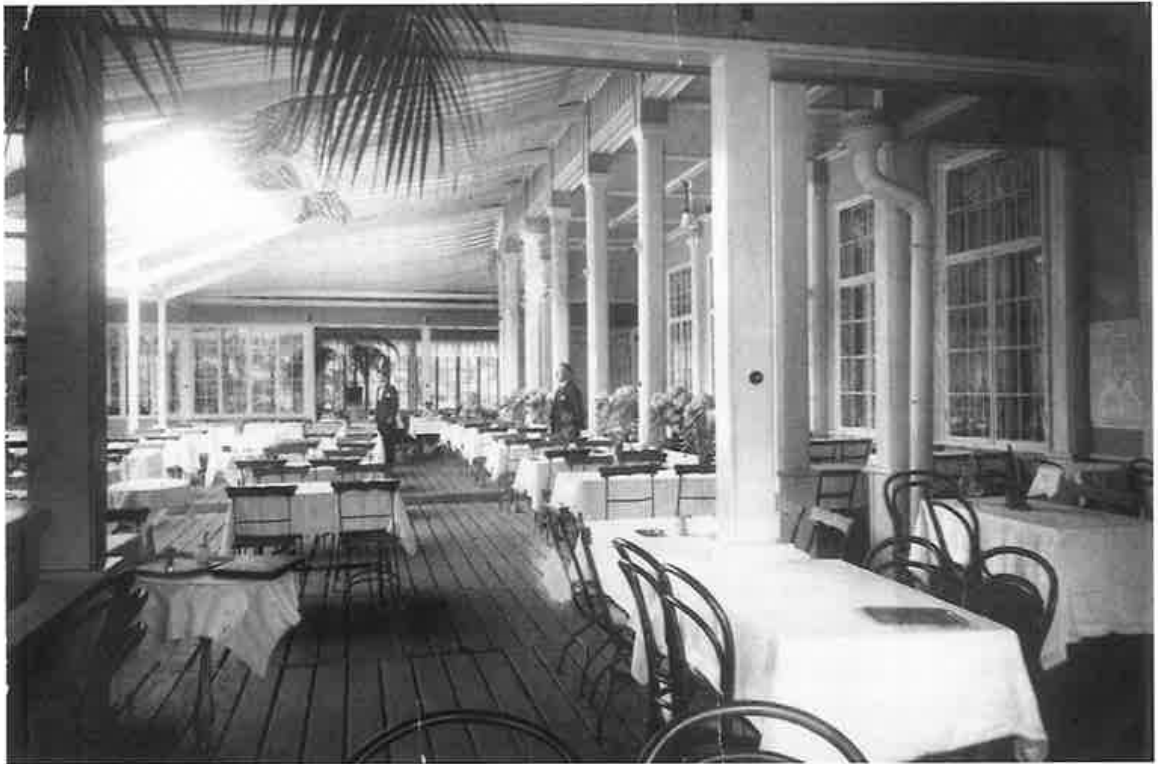
Mottin majatalosta Lehtovaaraan

Viipuri oli perinteisesti ollut yksi niistä paikoista, joissa majoitus- ja ravitsemiselinkeino oli kehittynyt Suomessa. Kaupungissa oli jo 1700-luvulla italialaissyntyisen Giovanni Mottin majatalo, jota pidettiin aikansa tasokkaimpana paikkana Suomen alueella. Mottin majatalo sijaitsi keskeisellä paikalla, jonka osoitteeksi tuli katuverkon kehittymisen myötä Karjaportinkatu 2. Viipurin asemaa paransi sinne vuonna 1839 perustettu hovioikeus. 1800-luvun alkupuoliskolla alkanut höyrylaivaliikenne ja 1800-luvun lopun rautatieliikenne pirstivät kaupungin elämää entisestään. Varsinkin Karjalan radan valmistuttua 1894 Viipurista tuli vilkas liikenteen keskus. Monet tukkuliikkeet vilkastuttivat kaupungin liike-elämää. Viipuri oli myös kansainvälinen paikkakunta, jonka kaduilla suomi, saksa, ranska, ruotsi ja venäjä sekoittuivat sopuisasti.

Moderni ravintolakulttuuri lähti kehittymään Euroopassa Ranskan vallankumouksen jälkeen. Suomi seurasi kansainvälistä kehitystä vain pienellä viiveellä. Vanha Suomi liitettiin uudelleen Suomen yhteyteen Haminan rauhan jälkeen vuonna 1811, mikä edisti myös ravintolaelämän vilkastumista. Viipurin Seurahuone valmistui vuonna 1832 eli vuotta aiemmin kuin Helsingin vastaava laitos. Vahtitorninkadulle rakennetusta Seurahuoneesta tuli kaupungin ravintola- ja huvielämän keskus. Samassa rakennuksessa sijaitsi myös teatterisali. Rakennusta modernisoitiin ja korjattiin useaan kertaan kunnes rakennus muutettiin 1900-luvun alussa kaupunginhallituksen kokoontumispaikaksi.

Seurahuoneen ravintoloitsija Frans Ehrenburg avasi vuonna 1868 puolivalmiiseen Esplanaadiin Hotelli Beldevere nimisen toimipaikan, jossa sijaitsi ravintola, kokoushuoneisto, hotellihuoneita ja keilarata. Hotelli paloi elokuussa 1887, ja matkustajat pelastautuivat viime hetkellä puolipukeissa palavasta rakennuksesta. Paikalle rakennettiin uusi rakennus, johon ei kuitenkaan tullut enää hotelleja. Viipurin ja myöhemmin Helsingin ravintolaelämässä kuuluisuutta saavuttanut Espilän ravintola oli syntynyt.

Eräs merkittävimmistä viipurilaisista ravintoloista oli sveitsiläisen Kristian

Espilän terassi. Kuva Hotelli- ja ravintolamuseo.

Andréan 1870-luvulla perustama hotelli Andrea. Yritys aloitti toimintansa lähinnä ravintolana mutta liiketoiminta laajeni pian hotelliksi. Hotelli Andrea sijaitsi Viipurin vanhassa kaupungissa kapean Kirkkokadun varrella. Taloa korjattiin ja nykyaikaistettiin vuosien saatossa jatkuvasti. Rakennuksen iästä muistuttivat kuitenkin 4 metriä korkeat huoneet. Andrean loistoaika oli ennen toista maailmansotaa, jolloin Itä-Suomi oli venäläisten matkailijoiden suosiossa. Myös suomalainen talouselämän ja politiikan eliitti kokoontui usein Andreassa, minkä vuoksi se joutui Venäjän valtiollisen poliisin erityisen silmälläpidon kohteeksi.

Vuonna 1880 hotellin perustaja kuoli, minkä jälkeen sen omisti vuodesta 1880 aina vuoteen 1937 konsuli Eugen Wolff. Konsuli ei itse osallistunut juurikaan yrityksen työhön vaan palkkasi hotellille ammattijohtajan. Vuonna 1935 Andreassa oli 24 huonetta ja tarvittaessa 50 vuodetta, ja jokaisessa kerroksessa oli kolme kylpyhuonetta. Hotelli sijaitsi kuitenkin kauempana rautatieasemasta kuin myöhemmin rakennetut viipurilaiset hotellit.

Emil Lehtovaara niminen kondiittori perusti Viipuriin kahvilan ensimmäisen maailmansodan aikana vuonna 1916. Lehtovaara myi kahvilansa vuonna 1922

tukholmalaiselle Ragnar Hanssonille. Kahvila muutettiin myöhemmin ravintolaksi, josta tuli erityisesti nuorten suosima tanssiravintola.

Viipurin ravintolat itsenäisessä Suomessa

Pian Suomen itsenäistyttyä ravintoloiden vitsaukseksi Suomessa säädettiin kieltolaki. Useimmilla paikkakunnilla tarjoilu pelasi ravintoloissa kieltolaista huolimatta hyvin. Varsinkin Viipurin kaltaisilla paikkakunnilla, joka sijaitsi hyvien liikenneyhteyksien varrella, juomista ei ollut puutetta. Monet paikkakunnan ravintoloista jäivät kiinni sala-anniskelusta ja olivat vuorollaan suljettuina muutamana päivän pituisia aikoja.

Viipuriin avattiin kieltolain aikana myös erittäin mielenkiintoinen uusi ravintola. Kustaa Vaasan aikana rakennettu Pyöreä Tornin ravintola muutettiin ravintolaksi vuonna 1923. Arkkitehti Uno Ullberg suunnitteli rakennuksen muutostyöt. Ravintolan erikoisuuksiin kuului taiteilija Toivo Vikstedtin seinämaalaukset ja tarjoilijoiden 1500-luvun tyylliset puvut. Vuonna 1933 Suomen hotelli-ravintola-kahvilalehti etsi Pyöreälle Tornille uutta ravintoloitsijaa. Syytä omistajanvaihdok-

Ravintola Lehtovaara. Kuva Hotelli- ja ravintolamuseo.

**KNUT
POSSIE**

VIIPURI

Päivällinen

22. 10. 38

VOILEIPÄPOYTÄ

Ryyppy ja olutta

~

PYYTÄ JA SALAATTIA

Geisweiler Reserve

~

PARSAA JA VOITA

Ramlösa

~

ANANASJÄÄDYKETTÄ

Malvoisie XXX Rutherford

~

KAHVIA AVEC

~

seen ei ilmoituksessa kerrottu. Liekö elämä uuden alkoholimonopolin kanssa tullut yrittäjälle liian tukalaksi.

Vuonna 1935 Ernst Lampén kirjoitti Suomen hotelli-ravintola-kahvilalehteen artikkelisarjan Viipurin ravintolaelämästä. Artikkelisarjan todellinen tarkoitus näytti olevan viipurilaiseen tanssikäytäntöön puuttuminen. Väkijuomalaki muuttui vuonna 1935 siten, että ravintolatanssi kiellettiin ravintoloissa. Tosin tanssi sallittiin edelleen sellaisissa ensimmäisen luokan ravintoloissa, joissa se ei aiheuttanut epäjärjestystä. Lisäksi kunnallista päätäntävaltaa alkoholiasioissa lisättiin. Viipurissa ravintolatanssi sallittiin vain keskiviikkoisin ja sunnuntaisin, mikä luonnollisesti harmitti ravintoloitsijoita. Viipurissa olisi haluttu tanssia vuoropäivinä, sillä samoina iltoina ei riittänyt asiakkaita kaikkiin ravintoloihin. Lisäksi sunnuntaita pidettiin huonona tanssipäivänä, koska asiakkaiden piti mennä maanantaiaamuna yleensä töihin.

Pyöreän Tornin ravintoloitsijaksi mainittiin Gabriel Porkka. Pyöreän Tornin ruoka oli Lampenin mielestä samalla kertaa sekä ensiluokkaista että halpaa. Lampén tarkkaili tanssia: *Tarkkailin tanssin kulkua Pyöreässä Tornissa. En täälläkään huomannut minkäänlaista epäjärjestystä, vaikka sali oli tupaten täynnä tanssivaa yleisöä. Eroitukseksi Espilän yleisöstä olivat tanssijat nuorempaa väkeä Pyöreässä Tornissa. Ilo ehkä sen takia hilpeämpää kuin Espilässä. Ei kumminkaan mitenkään remuavaa* (Suomen hotelli-ravintola-kahvilalehti 5/1935, 9).

Viipurin parhaimpana paikkana Lampén piti Espilää, joka sijaitsi kaupungin sydämessä puiston keskellä. Espilässä soitettiin ulkona musiikkia, jota kuuntelemaan kerääntyi suuri joukko ihmisiä myös lavan ulkopuolelle puistikkoon. Espilän ravintoloitsijana oli toiminut vuodesta 1920 lähtien räakkyläläinen Pekka Toropainen, joka oli aikanaan valtakunnallisesti tunnettu ravintoloitsija. Lampén vaikutti erittäin tyytyväiseltä kaikkeen näkemäänsä Espilässä: *Espilän yleisö oli ensiluokkaista sekä käytöksensä että kaikenpuolin pidättyväisyytensä puolesta. Ehkä yleisö Viipurissa on sentään hieman vilkkaampaa kuin Helsingissä. Karjalainen on vilkkaampi luonteeltaan, hän osaa nauraakin keskellä tanssia. Länsisuomalaisilla on tanssiessakin samanlainen ilme kuin saattaisi hän äitiään hautaan* (Suomen hotelli-ravintola-kahvilalehti 6-7/1935, 33).

Lehtovaaran omisti vuonna edelleen 1935 Ragnar Hansson. Tanssia ei Lehtovaarassa enää saanut, mutta muuten ravintola vaikutti houkuttelevalta. Lampén kiinnitti huomiota Lehtovaaran siisteyteen ja musiikin korkealaatuisuuteen. Orkesteri ei suinkaan soittanut tyhjäänpäiväisiä iskelmiä vaan Schumannin sävellyksiä.

Suomessa rakennettiin jonkin verran uusia hotelli- ja ravintolarakennuksia 1920-luvun loppupuolella. Viipuriin valmistui vuonna 1930 hotelli Knut Posse. Hotellihuoneet sijaitsivat rakennuksen viidennessä, kuudennessa ja seitsemännessä kerroksessa. Hotellihuoneita rakennuksessa oli yhteensä 40, ja niissä jokai-

sessä oli puhelin. Monessa huoneessa oli myös erittäin hyvin varustettu kylpyhuone. Jos asiakkaan omassa huoneessa ei ollut kylpyhuonetta, sellainen sijaitsi sentään jokaisessa kerroksessa. Knut Possessa oli myös kaksi tilavaa kabinettia ja 26 metriä pitkä juhlasali. Lampén kiinnitti huomiota Knut Possen runsaaseen voileipäpöytään. Voileipäpöydän antimet ovat Knut Possessa paisutetut äärimmäisyyteen saakka. Ehkä liiaksikin. Pöydän runsauden edessä käy aivan ymmälle, kun ei tiedä, minkä lajin sieltä ottaa, niitä kun on niin monta. (Suomen hotelli-ravintola-kahvilalehti 5/1935.)

Ravintola sodassa

Talvisodan alettua viipurilaiset ravintolat jatkoivat toimintaansa mahdollisuuksiensa mukaan. Sotatoimialueen läheisyys hankaloitti elämää. Lisäksi Viipurin läänissä oli täydellinen alkoholin anniskelukielto talvisodan alusta loppuun.

Monet ravintolat tuhoutuivat kokonaan tai osittain pommituksissa. Suomalaiset onnistuivat pitämään Viipurin hallussaan talvisodan loppuun asti, mutta Viipuri jäi Venäjän puolelle rauhanehdoissa. Suomen koko ravintolakannasta menetettiin 11 % talvisodan johdosta. Venäjän puolelle jäi 75 anniskeluravintolaa, joista 67 sijaitsi Viipurin läänissä.

Lyhyen rauhan jälkeen Suomi joutui jälleen sotaan kesäkuussa 1941. Viipuri valloitettiin takaisin jo saman vuoden elokuussa. Viipurilaiset ravintoloitsijat alkoivat palata tutkimaan mahdollisuuksia jatkaa elinkeinoaan. Ensimmäiset ravintolat ja hotellit avattiin syksyllä 1941 ja keväällä 1942. Jotkut onnekkaat saivat jatkaa liiketoimintaansa vanhassa huoneistossa, mutta useat joutuivat tekemään perusteellisia korjauksia tai etsimään kokonaan uuden toimitilan. Venäläiset olivat yleensä tyhjentäneet hotellit ja ravintolat perusteellisesti, minkä vuoksi koko toiminta piti aloittaa perusasioista. Verhoista, liinavaatteista ja huonekaluista oli huutava pula.

Vuonna 1938 toimintansa aloittanut ravintola Palatsi pääsi jatkamaan toimintaansa vanhoissa liiketiloissaan tammikuussa 1942. Paikan omistaja oli lähtenyt kiertelemään kaupungille, ja hän oli löytänyt omia tuolejaan toisen sieltä toisen täältä. Hän oli löytänyt myös muutaman lautasensa ja pari kolme kermakannua. Vähitellen ravintola oli saanut koottua jonkinlaisen sisustuksen. Astiaston hankkiminen oli myös vaikeaa, ja esimerkiksi Palatsi sai suurimman osan astioistaan sotasaaliista.

Kokonaan uusilla ravintoloilla oli yleensä ajan henkeen soveltuvat nimet. Syksyllä 1941 ravintola Syväri aloitti toimintansa Linnankadulla. Elämä vakiintui Viipurissa vuoden 1943 aikana ja ravintolat toimivat normaalisti. Alkoholikieltoikin loppui, minkä jälkeen kaupunkiin tuli noin kymmenen anniskeluravintolaa.

Pyöreän tornin ravintola 1930-luvulla. Kuva Hotelli- ja ravintolamuseo.

Kokenut ravintola-alan yrittäjä Alli Huovinen oli ehtinyt toimia ravintola-alalla parikymmentä vuotta kunnes perusti ravintola Munkin vain puoli vuotta ennen talvisodan alkua. Talvisota pakotti Huovisen muualle Suomeen. Hän ehti toimia ravintoloitsijana Salossa, mutta palasi kotikaupunkiinsa heti, kun se oli mahdollista. Huovinen löysi ravintolalleen tilan Linnankadulta rakennuksesta, jossa oli aiemmin sijainnut huonekalukauppa. Alkuperäisen ravintolan 215:stä nahkatuolista Huovinen oli onnistunut löytämään peräti 140, minkä vuoksi uusi ravintola muistutti sisätiloiltaan paljon alkuperäistä Munkkia. Sodalta olivat pelastuneet myös Munkin upeat ikkunaverhot, jotka oli kuvioitu erivärisillä pitkätakkeilla ”munkeilla”.

Vuoden 1943 alussa Viipurissa toimi kolme hotellia. Maaliskuussa Vaasankadun varrella Edenin talossa avattiin hotelli Eden. Hotelli sijaitsi talon kahdessa ylimmässä kerroksessa, jossa oli aiemmin ollut kiinteistön omistajan suuri asunto talvipuutarhoineen ja loistokylpyhuoneineen. Rakennus oli säästynyt sodasta suhteellisen vähin vaurioin, sillä vain yksi pommi oli lävistänyt talon katon talvisodan aikana. Kansanhuoltoministeriö oli myöntänyt hotelli Edenille likeyrityksen perustamisluvan ja helsinkiläisten hankintaliikkeiden kautta hotelliin oli saatu hyvää rauhanajan tavaraa. Ainoastaan vuoteiden päällyspeitteet olivat

ruskeaa kudottua paperia. Hotellin ikkunoista avautui hyvät näköalat Viipuriin ja kaupungin sodassa kokemiin tuhoihin. Viipurin muut hotellit olivat tuolloin NMKY:n omistama Hospiz ja hotelli Otso. Kolmea hotellia pidettiin riittävänä kaupungissa, jonka asukasluku oli noin 30 000 henkeä. Suurempaa väkimäärää ei ollut edes tarkoitus päästää sodan vielä jatkuessa kaupunkiin. Uusia hotelleja oli kuitenkin tulossa, Espilän omistaja Pekka Toropainen oli ostanut Knut Posen, jota kunnostettiin ahkerasti.

Heinäkuussa 1943 avattiin aseman lähelle entiselleen korjattuun Suomalaisen Säästöpankin taloon Hotelli Marski, jonka nimi liittyi historialliseen Viipuriin. Hotellin omisti osakeyhtiö, jonka toimitusjohtaja oli Maija Muinonen. Hotellissa ei ollut mitään korviketta, vaan kalusteet, tekstiilit ja matot olivat ”vanhaa hyvän ajan valmistetta”. Maija Muinosella oli ollut ennen sotaa Viipurissa Kulma –niminen ravintola. Talvisodan jälkeen hän oli perustanut Helsinkiin Karjalan kerho, joka oli varsin tuottoisa. Muinonen oli epäröinyt pitkään siirtymistä takaisin Viipuriin, mutta koti-ikävä oli saanut hänet palaamaan.

Matkustajaluvat rajoittivat ihmisten matkustamista Viipuriin ja muille palautetuille alueille. Hotellien asukkaat liikkuivat yleensä virallisilla asioilla ja viipyivät yleensä vain vuorokauden tai pari Viipurissa. Asiakkaiden lyhyet oleskeluajat harmittivat etenkin Hotelli Edenin omistajaa Kauko Suhosta, jonka mielestä jatkuvasti vaihtuva asiakaskunta kulutti etenkin hotellin liinavaatteita.

Ilmeisesti hotelli- ja ravintolaelinkeino oli kuitenkin sodan aikana varsin kannattavaa Viipurissa. Kaupungissa oli hyvin vähän huvittelumahdollisuuksia, minä vuoksi ravintolat tulivat tärkeiksi paikoiksi varsinkin kauttakulkevalle sotilasliikkeelle. Asiakkaista Viipurissa ei ollut pulaa, vaan suurin pula oli henkilökunnasta.

Vuonna 1944 ravintoloiden ja hotellien oli jälleen lähdettävä kaupungista. Osa viipurilaista ravintolakulttuuria jatkoi perinteitään muualla Suomessa. Pekka Toropainen toi Helsinkiin Espilänsä, josta tuli erittäin suosittu paikka.

Ravintola Lehtovaara oli lähtenyt evakkoon Helsinkiin jo vuonna 1940, eikä palannut takaisin välirauhan aikana. Ragnar Hansson löysi ravintolalleen evakkopaikan Sibeliuspuiston kulmalta, missä se on sijainnut siinä asti. Tätä kirjoitettaessa Lehtovaara on elänyt helsinkiläisenä pidempään kuin viipurilaisena. Suomalaiseksi ravintolaksi se on harvinaisuus, sillä satavuotisjuhlat ovat jo näköpiirissä.

Vuonna 1962 Mannerheimintielle avasi ovensa hotelli Marski. On vaikea sanoa, oliko uudella Marskillä mitään yhteyttä Viipurilaiseen sodanaikaiseen kaimaansa vai saiko hotelli nimensä Mannerheimintiestä. Vaalittiinpa hotellin nimessä kunniakasta viipurilaista perinnettä tai ei, ulkomaalaisille nimi oli vaikea. Heidän suussaan Marski vääntyi hotelli Marxiksi, mikä ei suomalaisia juurikaan miellyttänyt.